

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен
„доктор“

Тема на дисертационния труд: „Психологическата издръжливост като
фактор в подготовката и реализацията на футболисти в Турция“

Автор на дисертационния труд: Суат Айбек

Научен ръководител: проф. Татяна Станчева Янчева, дн

Рецензент: проф. инж. Димитър Танев Кайков, дн

Представеният за рецензиране дисертационен труд на тема
„Психологическата издръжливост като фактор в подготовката и реализацията
на футболисти в Турция“ е съставен в обем от 146 страници, 17 таблици, 20
фигури, библиографска справка от 129 източника и приложение.

Дисертационният труд е съставен от три глави: първа глава
„Литературен анализ и постановка на проблема“, втора глава „Хипотеза, цел,
задачи, организация и методика на изследването“, трета глава „Резултати от
емпиричното изследване“. В края на дисертацията са включени изводите,
препоръките, ползваните литературни източници и приложението.

Положителна оценка заслужава първа глава от дисертацията
„Литературен анализ и постановка на проблема“, където в логическа връзка
са разгледани четири основни въпроса: 1. Личност и поведение; 2.
Специфични личностни характеристики на спортистите; 3. Стрес и
психологическа издръжливост в спорта и 4. Психологическата издръжливост
във футбола.

По първия въпрос са разгледани някои от основните схващания за
личността и поведението. Анализирани са различни подходи за изучаване на
личността като психодинамичен подход, подход на личностните черти,
ситуационен подход, транзакционен подход и феноменологичен подход.

По втория въпрос са определени специфичните личностни
характеристики на спортистите спрямо вида спорт. Посочени са
изискванията към личностните характеристики на спортистите спрямо
етапите на селекция, спортна подготовка и състезанието. Представен е т. нар.
„профил на айсберга“, при който във формата на графичен модел е изразен
идеализиран профил на елитни спортисти. Формулирано е ново определение
„психологически поток“, което изразява оптималното психическо състояние,

при което възможностите на състезателите съответстват на изискванията на екстремите на ситуациите при състезания. В зависимост от състезателната среда са посочени 4 основни групи спорт – спортове, изискващи съвършено изпълнение на предварително заучени комбинации; спортове, които изискват най-добър резултат; спортове, изискващи победа в директно надиграване и т.нар. „екстремални спортове“.

По третия въпрос на теоретичната част на дисертацията се прави анализ на стреса и психологическата издръжливост в спорта. Представен е графичен модел на връзката между спортното представяне и стреса. Върху основата на богат литературен обзор е разкрита същността на психологическата издръжливост. Изведени са основните компоненти и фактори на психологическата издръжливост. Анализирани са различни концепции за същността, компонентите и факторите на психологическата издръжливост. В една от концепциите са посочени три от основните ѝ фактори: 1. Рискови фактори; 2. Защитни фактори и 3. Положителни резултати. От своя страна рисковите фактори се разделят на три групи – рискови фактори, свързани с личността; рискови фактори, свързани със семейството и социални рискови фактори. Защитните фактори се разделят на две групи – вътрешни и външни. Представен е модел на теорията за психологическата издръжливост и спортното постижение. Разгледани са етапите на нейното развитие. Изведени са основните източници на стрес, влияещи върху психологическата издръжливост в спорта: 1. Състезателни източници; 2. Организационни източници и 3. Личностни източници. Разгледани са и други източници на стрес, които намаляват неговото вредно въздействие и влияят положително върху успеха и постижението на спортистите: 1. Защитни фактори; 2. Позитивност на личността; 3. Възбудата, която е представена като графичен модел – обърната U-хипотеза; 4. Мотивация; 5. Увереност; 6. Фокусиране; 6. Социална и семейна среда и усещането за подкрепа. Направена е много добра характеристика на психологическата издръжливост във футбола. Обоснована е ролята на когнитивните умения за подобряването ѝ. Разгледани са пет нейни фактора, известни в Западна Европа като пет основни стълба (теорията на петте „С“): 1. Отдаване; 2. Емоционален контрол; 3. Концентрация; 4. Комуникация и 5. Увереност. Разработени са етапите на развитие на психологическата издръжливост при футболисти. В структурата ѝ са

включени личностно, състезателно, онтогенетично и професионално-академично развитие.

При оценяване на теоретичната част на дисертационния труд определено може да се твърди, че Суат Айбек притежава задълбочени знания и практически умения да анализира и обобщава научни знания, свързани с темата на дисертацията.

Положителна оценка заслужава и втора глава „Хипотеза, цел, задачи, организация и методика на изследването“. Точно са дефинирани хипотезата, целта, задачите, обектът и предметът на изследването. За решаването на задачите, постигането на целта и доказване на хипотезата е приложена комплексна методика. Проучени са 129 литературни източника. Проведен е психодиагностичен експеримент. Измерена е психологическата издръжливост на 210 футболисти от първа и втора лига на Турската федерация по футбол с тест от 60 твърдения. Направена е оценка на семейството върху основата на анализа на 33 твърдения. Снети са 20 лични данни на изследваните състезатели по футбол. Резултатите от изследването са обработени чрез вариационен, сравнителен, регресионен и корелационен анализ. Суат Айбек е изработил правилна стратегия за провеждането на психодиагностичния експеримент. Той умее да планира, организира и провежда научно изследване.

Положителна оценка заслужава и трета глава на дисертацията „Резултати от емпиричното изследване“, която много добре е разработена. Установено е, че квалификацията на състезатели по футбол положително се отразява върху психологическата издръжливост. Четири от общо шест подскали на скалата на U-тест за психологическата издръжливост (възприятие за бъдещето, структурен стил, социална годност и социални източници) са със значима разлика между футболистите от двете групи – първа и втора лига в Турция. По две подскали (личностно възприятие и семейна адаптация) не е разкрита статистически достоверна разлика. Като цяло психологическата издръжливост при футболистите от първа лига е значително по-висока от футболистите от втората лига. Установява се, че с нарастване на възрастта се повишава психическата издръжливост. Възрастта оказва влияние и върху структурния стил и личностното възприятие. Отчита се тенденция на положително влияние на възрастта върху социалната годност, семейната адаптация и социалните източници. Гаранционната

вероятност е на границата на статистическа достоверност ($P=94\%$). Възрастта не е оказала влияние върху възприятието за бъдещето на изследваните футболисти. Интерес за теорията и практиката е влиянието на степента на образованието върху психологическата издръжливост на футболистите. Установява се, че по-високото образование положително се отразява върху общата психологическа издръжливост, възприятието за бъдещето и структурния стил. То не е оказало достоверно отражение върху семейната адаптация, социалните източници, социалната годност и личностното възприятие. Разкрито е влиянието на семейството върху състезателите по футбол според лигата, в която играят. Установява се, че семейната подкрепа оказва силно влияние върху контрола на поведението, решаването на семейни проблеми, общите функции и емоционалната отзивчивост на семейството. По-слабо влияние и недостоверно семейството е повлияло върху комуникацията и ролите в семейството, както и върху проявяване на необходимата заинтересованост. Оттук следва и заключението, че семейството оказва силно въздействие на психологическата издръжливост на футболистите. С нарастване на възрастта се подобрява комуникацията в семейството. Не са установени статистически значими различия на възрастта с подskalите „роли в семейството“, „емоционална отзивчивост на семейството“, „проявяване на необходимата заинтересованост“ и „контрол на поведението“. Нарастването на степента на образование положително е повлияло върху семейната комуникация. При всички останали параметри не е разкрита достоверна разлика.

Разкрити са значими корелации между параметрите на подskalите на скалата на психологическата издръжливост и скалата на оценка на семейството. Установява се, че общата психологическа издръжливост корелира с добрите резултати от „решаване на проблеми“, „комуникация“, „роли в семейството“, „емоционална отзивчивост“, „контрол на поведението“ и „обща функция“. Значими са корелациите на личностното възприятие като функция на психологическата издръжливост и параметрите на семейството. С изключение на показателя „заинтересованост“ всички останали параметри оказват въздействие върху личностното възприятие. Аналогични са резултатите за взаимовръзките на структурния стил, социалната годност, семейната адаптация и социалните източници с параметрите на семейството. Не са разкрити статистически значими взаимовръзки нито с един параметър

на психологическата издръжливост с необходимата заинтересованост от скалата за оценка на семейството.

Върху основата на теоретичния анализ и анализа на получените резултати от изследването са посочени девет извода и шест препоръки, които са правилно определени.

Дисертационният труд има определени научни и приложни приноси. Разкрити са изискванията към личностните характеристики на спортистите спрямо етапите на селекция, спортна подготовка и състезание. Обогатена е теорията за психологическата издръжливост във футбола. Определени са основните ѝ фактори и етапите на нейното развитие при футболисти. На базата на задълбочен анализ на резултатите от изследването с надеждни математико-статистически методи са разкрити особеностите на психологическата издръжливост на футболистите в Турция и връзката ѝ с техните семейства. Разкрити са взаимовръзките между функциите на психологическата издръжливост и параметрите на семейството.

В дисертационния труд са допуснати и отделни технически грешки, които не понижават достойнствата на дисертацията.

По темата на дисертацията са публикувани 3 материала в авторитетни издания. Авторефератът отговаря на изискванията и отразява съдържанието на дисертацията.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Дисертационният труд „Психологическата издръжливост като фактор в подготовката и реализацията на футболисти в Турция“ е научен труд с определени приноси. Суат Айбек притежава задълбочени теоретични знания и приложни умения да провежда научни изследвания. Предлагам на уважаемото научно жури да му присъди образователната и научна степен „доктор“ в професионалното направление 7.6. Спорт.

05.10.2016 г.

гр. София

Рецензент:.....

/проф. Д. Кайков/